БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, БАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттериниң, ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң органы

1925 чылда үндезилеттинген

1954 МАЙ 9 ВОСКРЕСЕНЬЕ № 93 (3030)

ӨРТЭЭ 20 КОП.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

ССР Эвилелиниң Камгалал Министриниң дужаалы (1 арын).

Часкы тарылганың темпизин бедидер, шынарын экижидер (1 арын).

Б. Ховенмей.—Тиилелгевис чаяакчызы (1 арын).

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезиниң Кол комитединиң доктаалындан (2—3 арыннар).

О. Монгуш.—Көдээ интеллигенцияның хандырылгазынче кичээнгей салыр (3 арын).

Даштыкы херектер министрлериниң Женева чөвүлел хуралынга 1954 чылдың май 3-те Чжоу Энь-лайның медеглели (4 арын).

Женева чөвүлел хуралдың дугайын индий солуннуң бижээни (4 арын).

А. Станиславский.—Чурт үлетпүррүнүң бүдүрүкчү күчүзүн долу ажыглаар (4 арын).

С. Кызыл-оол.—Борис Васильевич «таарышкан» ажылында (4 арын).

ССР Эвилелиниң Камгалал Министриниң ДУЖААЛЫ

1954 чылдың май 9. № 62 Москва хоорай.

Эштер солдаттар болгаш матростар, сержантылар болгаш старшиналар!

Эштер офицерлер, генералдар болгаш адмиралдар!

Бөгүн гитлерлиг Германияга удур Совет Эвилелиниң Ада-чурттуң Улуг дайынының тиилелгелиг доозулган хүнүнден бээр тос чылдың ою болган.

Тос чыл мурнунда совет Чепсектиг Күштер, бистиң эвилелчилеривистиң шериглери-биле кады гитлерлиг Германияга удур демиселге бүгү-делегей төөгүлүг тиилелгени чедип алганнар.

Ада-чурттуң Улуг дайынынга Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң бодунуң составы чижеглээр чүве чок маадырлыг чорукту болгаш бедик дайынчы уран-мергежилди, дайынчы хүлээлгезинге шынчызын болгаш бодунуң Ада-чуртунга бердинген чоруун көргүскен.

Тиилелгениң Хүнү-биле Чепсектиг Күштериниң бодунуң бүгү составынга байыр чедирбишаан, бо төөгүлүг хүнүү демдеглээри-биле **дужаарым болза:**

Бөгүн, майның тоста, бистиң Төрээн чуртувустуң найыслалы—Москвага, эвилелдешкен республикаларның найыслалдарынга болгаш маадыр хоорайлар — Ленинградка, Сталинградка, Севастопольга болгаш Одессага — артиллерияның үжен удаа дааштаашкыны-биле салют кылыр.

Бистиң социалистиг Төрээн чуртувус делгерезин!

Күчүлүг совет улус болгаш ооң алдарлыг Чепсектиг Күштери делгерезин!

Совет чазак делгерезин!

Бистиң бүгү тиилелгелеривистиң хей-аът киирикчизи болгаш организакчызы — Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы делгерезин!

Бистиң Төрээн чуртувустуң хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш тулчуушкуннарга өлген маадырларга мөңге алдар!

ССР Эвилелиниң Камгалал Министри
Совет Эвилелиниң Маршалы Н. А. БУЛГАНИН.

Тайбыңның ады-биле улуг тиилелге

Герман империализмге удур Совет Эвилелиниң Ада-чурттуң Улуг дайыны тос чылдың мурнунда бистиң бүрүн тиилелгевис-биле доозулган. Бистиң алдарлыг Коммунистиг партиявыстың удуртулгазы-биле бүгү делегейге төөгүлүг ол тиилелгени чедип алгаш, совет улус болгаш ооң Чепсектиг Күштери социалистиг Төрээн чуртуң алдар-хүндүзүн, хамаарышпас чоруун камгалап алган, Европаның улустарын фашистиг кулданыгның айыылындан адырган.

Фашизмге удур улуг демиселдиң кол аар-бергезин бодунуң эгиннерингe чүүктеп эрттирген совет улуска ол дайын санап четпес когаралдарны чедирген. Ынчалза-даа бистиң социалистиг күрүневис дайындан улам-на быжыккан, улам-на күштүг болуп үнген. Дайынның бергелери бистиң ажыдчын ангывыстың, колхозчу тараачыннарывыстың болгаш совет интеллигенциявыстың күзел-соруун, эрес-шудургузун үүгле сый шаппаан эвес, харын улам канналдырган. Коммунистиг партия дайзынны ойтур шаварынче бүгү совет улусту көдүрүп үндүрген. Партия болза, фронт биле тылды быжыг каттыштырган күчүлүг күш болган. Партия болза, бүгү улустуң демиселиниң улуг сорук киирикчизи болган, бисти тиилелгеге чедирип келген.

Совет Төрээн чурт дээш тулчуушкунче Совет Эвилелиниң мөңге болгаш бузулбас найыралга тудушкан бүгү улустары бистиң шыныг хөрээвистиң тиилээринге быжыг бүзүрел-биле чоруп турган. Изиг, амыдыралчы совет патриотизм фронтуга болгаш тылга бистиң кижилеривистиң маадырлыг шылгаралдарының төттүнмес үнер дөзү болуп турган.

Ада-чурттуң Улуг дайычының чылдарында Совет Эвилелиниң хөй национал бүгү улустары-биле холхолдарындан туттунчуп алгаш, Тыванның эң эки оолдар, кыстары фронтуга барып, гитлержи эжелектилерни соп турган.

Украинаның Россия-биле катап каттышканының 300 чылын демдеглээри—хөй национал бүгү совет улустуң мөңге улуг найыралының ол байырлалы чоокшулап олурар бо хүннерде Совет Украинаны фашист аг-араатаннардан хостаары дээш демиселге тыва эки-турачыларның идепкейлиг киришкенин айтыры чугула.

Хостакчы улуг демиселге Коммунистиг партияга хей-аът кииртирген, улуг полководчу И. В. Сталинга баштаткан Совет Армияның дайынчылары боттарының дайынчы туктарын оңмас алдар-биле бүргээннер.

Дайынның чылдарында солдат шинель кеткен турган бистиң кижилериске румын тараачыннарның, венгр ажылчыннарның, француз пөс-таавычыларның болгаш төрээн чуртундан, хостуг чоруундан, тайбың амыдыралындан казытырган бүгүле улустарның доозазының салымчолу хамаанчок эвес болган. Тиилелгеже баарының оруу чиик эвес, аңаа чедерде улуг когаралдар үнер деп үвени бистиң солдаттарывыс эки билип турганнар, ынчанмыже оларның үүректеринге бичии-даа чайгылыышкын чок турган. Оларны партия болгаш совет тургузуг социалистиг медерелге, интернационализмниң ёзузунга, бүгү чурттарның, бүгү расаларның болгаш нацияларның ажылчы чоннары-биле найыралдың, акы-дуңманың ёзузунга шак ынчаар кижизиткен, олар — амыдыралдың, тайбыңның, хосталганың, кижиниң аас-кежиниң камгалакчылары.

Делегейниң ийиги дайыны доозулган соонда бүгү чер бөмбүрээнге быжыг тайбың чечектелип тиилезин дээш, улустар аразының айыыл чок чоруу хандыртынзын дээш совет кижилер ол тулчуушкуннарже барып турганнар.

Тос чылдар мурнунда демобилизастатырган дайынчылар сөөрткен баштайгы эшелоннар бистиң чуртувус-биле чоруп турганнар. Олар янзы-бүрү чурттардан чоокку чаа-ла фронтучу оруктар-биле, буза-шаптырган станцияларны, өрттетирген суурларны, үрегдетирген шөлдерни, ууй шаптырган арыгларның чаны-биле чоруп турганнар. Эрткен дайынның берге болгаш хөөн каранчыг истери каяа-даа көскү турган. Винчалза-даа ол байдал фронтучуларның үүректеринге ундараашкынны болдурбаан. Совет улус чаа тулчуушкунче—дайынның үрегдээни улус ажыл-агыйын катап тургузары дээш, тайбың амыдыралдың чечектелири дээш, коммунизмни тургузары дээш тулчуушкунче кирген. Шериг шинельдерин чап-чаа ужулган кижилер, Сталинградты, Севастопольду камгалап турган кижилер, Вислага болгаш Одерге гитлержи шивээлерни штурмнап турган кижилер, «Варшаваны хостааны дээш», «Берлинни алганы дээш» деп медальдарны хөректеринде кылаңнаткан кижилер —ол улуг тайбың тулчуушкуннуң идепкейлиг киржикчилери болу бергеннер.

Штурмнарның, десантыларның, камгалалдың болгаш шавар-халдаашкыннарның чылдарын, дайынның диңмирээшкини эрте бергенде канчаар чурттаар дугайында солдат одаглар чанынга болган чугааларны бөгүн, байырлыг салюттуң чаагай шагында дыка хөй кижилер сактыр. Чедип алыр дээш тулчуп, улуг дайынның чылдарында күзеп чораан үүлдери бөгүн бистиң мурнувуста боттуг үүл боп көстүп турарын, дайын сөөлүндеги баштайгы беш чылдың фронтуларынга совет улустуң чедип алган улуг тиилелгелеринде боттанганын, бешки беш чылдың программазын күүседир дээш калбарган бүгү улустуң демиселинде улам күштүү-биле боттанып турарын медереп билири өөрүнчүг.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң бадылааны 1954 чылда ССРЭ-ниң Күрүне бюджеди болза, бистиң чуртувустуң экономиктиг көдүрлүушкүнүнүң тодаргай көргүзүү болур. Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың иштики политиказы Совет күрүненің күчүзүн, ажылчын аңгы биле колхозчу тараачыннарның бузулбас эвилелин, ССРЭ-ниң улустарының улуг найыралын улам ыңай быжыглаарынче, бистиң чурттуң экономиказын болгаш культуразын бүгү хемчег-биле хөгжүдеринче, Совет Эвилелиниң камгаланыр күчүзүн соксаал чокка быжыглаарынче, улустуң чаагай байдалының улам дүрген өзүлдезин хандырарынче угланган деп үвени ол бюджет база катап херечилеп турар.

Улустуң чаагай чоруу, ооң аскежии Коммунистиг партияның сагыш салыышкынының кезээде эң чугула үүлү болуп келген. Аъш-чем продуктуларының болгаш калбак хереглелдиң үлетпүр бараанныларының элбекшилин чедип алырының, тургузукчу чогаадыкчы холдарның чедип келирин чүс-чүс чылдарда манап чыткан кур болгаш курукан черлерни шиңгээдип алырының мерген угаанныг программазын партия болгаш чазак ажылдап кылган. Ону боттандырарының хайныышкынны чогаадыкчы ажылы чоруп турар.

Хосталганы Совет Армияның чедирип бергени чурттарда чаа амыдырал база чечектелип турар деп үвени медереп билири өөрүнчүг. Бистиң солдаттарывыстың төккен ханы халас барбаан,—хосталганың, улустуң аас-кежиниң тараан үрезини Польшаның, Румынияның, Венгрияның, Болгарияның, Чехословакияның, Албанияның, Герман Демократтыг Республиканың, Корей Улус-Демократтыг Республиканың черлеринде бир дески үнүп турар. Совет Эвилели-биле болгаш Кыдат Улус Республика-биле кады ол чурттар, бүгү кижи төрелгетенниң эргеажыктарын камгалавышаан, тайбыңны быжыглаары дээш, улустарның аразынга найырал дээш өскерлиш чокка демисежип турар.

Улустар дайынны көөр хөөнү чок. Фашизм-биле сегиржип алыышкынга Совет Эвилелиниң тиилээн чоруу дайынның күштерин тайбың ның күштериниң тиилээни ол деп бөдүүн кижилер делегейниң ийиги дайынының доозулган үезинде-ле чөптүүбиле чугаалап турган. Үр манатырган узун тайбыңны кижи төрелгетен, адак сөөлүнде кээп, ам-на чедип алыр-дыр деп улустар ынчан ынанып турган.

Чамдык чурттарда пушкалар амдаа диңмиреп, черни солдат хөөрлер шыва ап, гитлержи фашистиг аг шериг база катап төрүүгүнүп, АҚШ-тың империализми делегейге чаа дайының өртүн өскүдер дээш бар-шаа-биле белеткенип турар бо үеде бүгү чурттарның болгаш улустарның ак-сеткилдиг кижилери тайбыңны камгалаар болгаш быжыглаар дээн идегелин Совет чазактың даштыкы политиказы-биле улам-на холбаштырып турар. Ол политика болза, бүгүниити тайбыңны камгалаарының болгаш быжыглаарының, чаа дайынны белеткээринге болгаш өскүдеринге удур, улустар аразының кады ажылдажылгазы болгаш бүгү чурттар-биле ажыл-ишчи харылзааларны хөгжүдери дээш демиселдиң тендиш дивес политиказы болуп келген, болуп турар болгаш моон соңгаар-даа ындыг болур деп үвени бөдүүн кижилер эки билирлер.

Бөгүн, Тиилелгениң Хүнүн демдеглеп тура, бистер улуг сорулгаже—коммунизмче совет улустуң тайбың болгаш тиилелгелиг бурунгаарлап чоруурунга шаптык ужураштырар дээн дайзын күштериниң оралдажыышкынын кандыг-даа үеде ойтур шаварынга белен бистиң төрээн Совет Армиявысты, Шериг-Далай Флодувусту алдаржыдып йөрээр бис.

Бөгүн бистер бистиң Төрээн чуртувустуң хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш бүгү делегейниң улустарынга тайбың дээш демиселге боттарының амы-тынын берген маадырларның тураскаалының мурнунга мөгеер бис.

Бистиң Төрээн чуртувустуң аяс дээриниң адаанга чаңгыс эптиг өгбүле кылдыр сырый каттышкан совет кижилер тайбың, хөглүг болгаш бүзүрелдиг ажылдап, өөренип, ажытөлүн өстүрүп турарлар. Ол бүзүрел тендиш дивес, чүге дээрге коммунизмниң улуг херээниң тиилетирбезин ханы медереп билиринден, төрээн Коммунистиг партияга, Совет чазакка бүгү улустуң ынаныжындан ол бүзүрел тыптып келген. Кадыг-дошкун шылгалдаңа тудуп эрткен базз оортан улаг быжыккан болгаш күчүлүг болуп үнген улус—кажандаа тиилетирбес.

Часкы тарылганың темпизин бедидер, шынарын экижидер

Кургаан черге чажып каары—
Куду дүжүт алыр демдээ.
Хөрзүн шыгын ажыглаары—
Көвей тараа алыр демдээ.

Тарылганың хуусаазын кызырары—бедик дүжүтке үндезин

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге киржир эрге дээш социалистиг чарыш Кызыл районнуң «Тиилелге» колхозунуң шөлдеринге калбарган. Картофель, ногаа болгаш мал чеми культураларының дүжүттүүн улуу-биле бедитпишаан, бо чылын чаштынган тараа культураларының гектар бүрүзүнден 100 пудтан ажыг дүжүттү алырын колхозчу тараажылар болгаш Георгий Изаковтуң трактор бригадазының механизаторлары хүлээнген. Олар часкы хову ажылын кыска үеде бедик агротехниктиг деңнелге эрттирери элбекшилдиг дүжүттү өстүрүп алырынга кол айтырыг болуруп медерелдиг билип, кижи бүрүзү могаг чокка ажылдап турган.

«Тиилелгениң» шөлдеринге чаңгыс эп-сеткилдиг күш-ажылдың түңнелинде ол колхоз тараа культураларын май 3-те, районда мурнап,—чеди ажыл хүннеринде тарып доосканн. Нинтизи-биле 703 гектар тараа культураларындан 554 гектарны кызыы одуруглай, а 102 гектарны ханакарактай чаштырар арга-биле тараан, чугле 47 гектарны аңаа сеялкаларны мергежилдиг хөделдирип турган.

Колхоз баштаар черинин даргазы эш Чулдум, ында парторганизация секретары эш Очур-оол турлагда ишчилерниң ажылдаарынга таарымчалыг бүгү байдалды организастап шыдаан, турлагга чем кылыкчылары эштер Анай-оол, Билчитмаа оларның ак-сеткилдиг ажылдааны мактаргга чаңгыс эвес удаа кирген. Ажылдың часпар үелеринде беседа, номчулгалар план ёзугаар белеткелдиг чорутунуп, мурнакчы дуржулганы нептередиринге агитаторлар үргүлчү ажылдап турган.

Бо бүгү байдал күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге улуг идиглиг болуп турган. Тракторист М. Михайлова шык базырылдазының онаалдазын болгаш чажылда-даа үезинде нормазын 180 хуудан кудулатпайн, аңгыс лущениелеп турган тракторист Б. Торжу планын үргүлчү 150 хуудан ажыр күүседип турган. Эш Бутонаевтиң агрегады 554 гектарны кызыы одуруглаар арга-биле бедик шынарлыг чаштырган.

Колхозтуң хову ажылын агротехниктиг негелделер ёзугаар хандырарынга участок агроному Николай Бобковтуң организакчы ажылын база демдеглээр херек. Механизаторларның амгы кичээнгейи чайгы чер аңдарылгазынче, а колхозчуларның күжү картофель болгаш ногаа культураларын хынамчалыг олуртурунче угланган чоруп турар. Бедик дүжүт өстүрүп алырынга оларның сөзү ажыл херек кырынга боттанган турары шиитпирлиг.

Е. СКОРОСПЕШКИНА.

Бригада кызыл тукту чаалап алган

КЫЗЫЛ-МАЖАЛЫК. **(Телефон-биле).** Аянгатыда «Комсомол 30 чылы» колхозтуң № 2 хову бригадазы (бригадири эш Анар-оол) тараа культураларының 385 гектар планы май 5-те 118 хуу күүседиткен ооң иштинден кызылтасты 230 гектарга чашкан.

Бригадада 52 колхозчулар бар, кижи бүрүзү бедик бүдүрүкчүлүг күш-ажыл, бердинген онаалдаларның шевергин күүселдези дээш чүткүлдүг демисежип турар. Оларда 6 аът аңдазыннары ажылдап турар, чер чардырыкчыларындан Хемер-оол, Хирлиг-оол олар нормазын хүн санында 150 хуудан ажыр, а бир трактор бар, ооң тракторизи херээжен Дукур шык базырылдазының болгаш чаштырарының онаалдазын 200 хуу чедир күүседип турар.

Ак-сеткилдиг күш-ажылга бригаданың ол бедик көргүзүглерин барымдалааш, СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң шилчиир кызыл тугун тывыскан. Аңаа улам сорук кирген колхозчу тараажылар болгаш механизаторлар бо чылын чашканы кызылтастың гектар бүрүзүнден—20, суладан—21, арбайдан—22, чингетараадан—18 центнер дүжүттү өстүрүп алырын хүлээнген. Оларның сөзү боттуг ажыл херектен карышпас.

ТИИЛЕЛГЕВИС ЧАЯАКЧЫЗЫ

Өртемчейни хүнден чарар дээн дег айыыл
Өөрүшкүнү чыпшыр базып чедип кээрге,
— Тиилээр бис!— деп партияның шынчы сөзү
Дидим маадыр демиселче кыйгы болган.

— Ада-чурт дээш, тиилелге дээш бурунгар! — деп
Атакалап тулчуп кирген дайынчы-даа,
Дидимнерге танк кылган ажылчын-даа
Тиилелгениң чаяакчызын сактып турган.

Дивизиялар шыңгыы тулчуп турунда-ла
Чырык кызыл сылдыстарлыг Кремльден
— Тиилелгениң байырлалы удавас — деп
Шынчы сөстер бисти хей-аът киирип турган.

Тиилекчилер маска, кадыыр хээлиг тугун
Берлин четкеш, киискидип үндүрүпкен,
Тиилелгениң башкы дугаар дашкаларын
Бедик тудуп, Төрээн чурт дээш көдүрген бис.

Тулчуушкунга дайынчыны маадыржыткан,
Тудуушкунга улус чонну күчү киирген,
Коммунизм бедииндиве бисти баштаан
Коммунистиг партияга мөңге алдар!

Б. ХОВЕНМЕЙ.

Районнуң мурнакчы колхозунда

ТЭЭЛИ. **(Телефон-биле).** Бай-Талда Сталин аттыг көдээ ажыл-агый артели 510 гектар кызылтас культураларының планын Бай-Тайга районнуң колхозтарындан мурнап доосканн. Май 5-тен эгелээш өске тараа культураларының чажылдазынче киргеш, баштайгы ийи хүн 40 гектар арбайны болгаш 35 гектар суланы тараан.

Часкы хову ажылынга хынамчалыг белеткенген база тарылга талазы-биле районда социалистиг чарыштың бирги черин ээлеп турар ол колхоз СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң шилчиир кызыл тугун улам бедик көдүрүп турар.

Агитмашинаның ажылы

Улуг-Хем районнуң колхозтарынга часкы шөл ажылдары түлүктеп эгелей бергенде, аңаа Кызылдан агитмашина чедип келген. Ону көдээ ажыл-агый болгаш белеткелдер ажылдакчыларының профэвилел обкому чоруткан. Ол машина районнуң 6 колхозтарынга чорааш, аңаа колхозчуларга болгаш механизаторларга лекцияларны номчуп, беседаларны кылып бергилээн. Оон ыңай агитмашина трактор бригадаларынга политиктиг, чечен чогаал болгаш техниктиг литературалардан четчелетинген библиотечкаларны база бергилээн.

Агитас-массалыг ажыл-биле чергелештир профэвилел ажылы база чорутунган. Бригада бүрүзүнге профэвилел бөлүктери тургустунган. Бригадаларга болгулаан профэвилел хуралдарынга 19 кижини профэвилел кежигүнүнге хүлээп алган. Агитмашинага чораан агитаторларның удуртукчузу эш Кочкин Шагаан-Арыг МТС-тиң профэвилел комитединге ажыл-чорудулганың талазы-биле сургаалданы база кылган.

ЧАҢГЫС ЭП-СЕТКИЛДИГ КҮШ-АЖЫЛ

ЭЛЕГЕС-АКСЫ. **(Телефон-биле).** Кызыл районда «Бай-Булуң» көдээ ажыл-агый артели тараа культураларын тарыырының планын май 6-да күүседиткен, кол культура болур кызылтасты 222 гектарга тараан. Бо талазы-биле ында эш Туренконуң трактор бригадазының механизаторларының колхозчу ишчилер-биле чаңгыс эп-сеткилдиг күш-ажылын демдеглээри чугула.

Механизаторларның амгы кол кичээнгейи 1955 чылдың дүжүдүнге белеткел—чайгы чер аңдарылгазынче угланган, ол ажылдың эгелээниниң баштайгы ийи хүннеринде 23 гектар кур черни аңдарган. Ол ышкаш колхозчу тараажылар чайгы суггарылгага белеткенмишаан, картофель болгаш ногаа культураларын олуртурунда хынамчалыг ажылдап турар.

РАДИО ХҮНҮН ДЕМДЕГЛЭЭНИ

Бо чылдың май 7-де Кызылдың харылзаа клубунга радио хүнүнге алдар болдурган хурал болган. Аңаа областың харылзаа эргелелиниң ажылчыннары, албан-хаакчылары болгаш областың культура эргелелиниң радиоинформация килдизиниң ажылдакчылары, хоорайның партия, хөй-ниити организацияларының төлээлекчилери, бүдүрүлгелериниң мурнакчылары олурушканнар.

Хуралды радиоинформация килдизиниң начальниги эш Ширап ажыткан.

Радио хүнүнүң дугайында илеткелди харылзаа эргелелиниң радио дамчыдылга четкизиниң директору эш Кожевников кылган. Бистиң чуртувус радионуң төрээн чурту болганының төөгүзүн илеткелчи чугаалавышаан, Совет Эвилелинде радионуң калбарып хөгжээнин, улус ажылагыйынга болгаш чоннуң культурлуг хөгжүлдезинге радионуң улуг үжүрдузазының тодаргай чижектерин ол көргүскен.

Хурал соонда областың эстрада-концерт бюрозунуң артистериниң болгаш харылзаачыларның бот-тывынгыр уран-үүл бөлгүмүнүң киржикчилериниң концерти болган.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвулелиниң болгаш СЭКП ТК-ның 1954 чылдың апрель 3-теги № 624 доктаалы-биле бадылаан

1952—1953 чылдарда ортумаа-биле ажылдарның түннелдериниң талазы-биле 1954 чылдың Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге болгаш 1954 чылда ажылдарның түннелдериниң талазы-биле 1955 чылдың делгелгезинге киржикчилерни шилип алырының талазы-биле көргүзүглерниң болгаш негелделерниң дугайында

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезиниң Кол комитединиң доктаалындан

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезиниң киржикчилерин шилип алырынга дараазындагы көргүзүглерни болгаш негелделерни доктаадып тургузар:

I
Үнүш ажылы

Көдээ ажыл-агый культураларының дужуттуунуң талазы-биле дараазындагы көргүзүглерни чедип алган колхозтарга, совхозтарга, районнарга болгаш көдээ ажыл-агыйның мурнакчыларынга Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге киржир эргени тыпсыр:

1. Тараа культураларының талазы-биле

Кызылтас (күзүн азы чазын тараан). Сибирьниң районнарынга: колхозтар болгаш совхозтар гектардан-на 16 центнерден болгаш суггаттыг черлерге—26 центнерден, хову бригадаларының бригадирлери—18 центнерден болгаш суггаттыг черлерге—28 центнерден, районнар—15 центнерден болгаш суггаттыг черлерге—24 центнерден эвээш эвести.

Кызылтастың дужуттуунуң айытынган көргүзүглери тарылганың бүгү шөлүнден алдынган турар ужурлуг, ынчалза-даа колхозтарга болгаш совхозтарга 100 гектардан база хову бригадаларының бригадирлеринге 50 гектардан эвээш эвес болур.

Арбай, сула. Сибирь районнарының колхозтары болгаш совхозтары бүгү тарылга шөлдериниң гектарындан-на—18 центнерни, хову ажылының бригадаларының бригадирлери—20 центнерни, районнар—16 центнерни алыр, ынчалза-даа колхозтарга болгаш совхозтарга 100 гектардан база хову бригадаларының бригадирлеринге 25 гектардан эвээш эвес болур.

Чиңгетараа. Бүгү тарылга шөлдериниң гектарындан-на колхозтар болгаш совхозтар—20 центнерден болгаш суггаттыг черлерге—35 центнерден, хову ажылының бригадаларының бригадирлери—23 центнерден болгаш суггаттыг черлерге—40 центнерден, районнар—16 центнерден болгаш суггаттыг черлерге—30 центнерден эвээш эвести, ынчалза-даа колхозтарга болгаш совхозтарга 40 гектардан база хову ажылының бригадаларының бригадирлеринге 10 гектардан эвээш эвес болур.

Чиңгетараанның, кылыгкараның, ристиң болгаш кукурузаның дужуттуунуң талазы-биле Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге киржир эргени айытынган культураларның кайы-бирээзиниң дужуттуун доктаатынган көргүзүглерден куду эвести чедип алган болгаш кызылтастың азы көктарааның дужуттуун планда көрдүнгениннден куду эвести алган районнарга тыпсыр.

5. Картофель, ногаа болгаш бахча культураларының талазы-биле

Картофель. Бүгү шөлдүң гектарындан-на колхозтар болгаш совхозтар—150 центнерни, хову ажылының бригадаларының бригадирлери—170 центнерни, районнар—130 центнерни алыр, ынчалза-даа колхозтарга 50 гектардан, совхозтарга 50 гектардан болгаш хову ажылының бригадаларының бригадирлеринге 25 гектардан эвээш эвес болур.

Капуста. Бүгү шөлдүң гектарындан-на колхозтар болгаш совхозтар—400 центнерден, бригадирлер—450 центнерден эвээш эвести, ынчалза-даа колхозтарга болгаш совхозтарга 15 гектардан база бригадирлерге 5 гектардан эвээш эвес болур.

Огурец. Бүгү шөлдүң гектарындан-на колхозтар болгаш совхозтар—200 центнерден, бригадирлер—250 центнерден, звеночулар—300 центнерден эвээш эвести, ынчалза-даа колхозтарга болгаш совхозтарга 7 гектардан, бригадирлерге 3 гектардан болгаш звеночуларга 1 гектардан эвээш эвес болур.

Помидор. Бүгү шөлдүң гектарындан-на колхозтар болгаш совхозтар—200 центнерни болгаш бригадирлер— 250 центнерни, ынчалза-даа колхозтарга болгаш совхозтарга 5 гектардан база бригадирлерге 3 гектардан эвээш эвес болур.

Морковь, свёкла. Бүгү шөлдүң гектарындан-на колхозтар болгаш совхозтар—300 центнерден, бригадирлер—400 центнерден болгаш звеночулар—450 центнерден эвээш эвести, ынчалза-даа колхозтарга болгаш совхозтарга 5 гектардан, бригадирлерге 3 гектардан, болгаш звеночуларга 1 гектардан эвээш эвес болур.

Чеснок. Бүгү шөлдүң гектарындан-на колхозтар болгаш совхозтар—100 центнерден, бригадирлер—130 центнерден болгаш звеночулар—150 центнерден эвээш эвести, ынчалза-даа колхозтарга болгаш совхозтарга 2 гектардан, бригадирлерге болгаш звеночуларга 1 гектардан эвээш эвес болур.

Тайылбыр: Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге киржир эргени ийиден эвээш эвес ногаа культураларының талазы-биле доктаатынган көргүзүглерни чедип алган колхозтарга болгаш совхозтарга тыпсыр.

Арбуз. Тарылганың бүгү шөлүнүң гектарындан-на колхозтар болгаш совхозтар—250 центнерден, бригадирлер—300 центнерден, звеночулар—350 центнерден эвээш эвести, ынчалза-даа колхозтарга 10 гектардан, совхозтарга 20 гектардан, бригадирлерге болгаш звеночуларга 5 гектардан эвээш эвес болур.

Дыня. Тарылганың бүгү шөлүнүң гектарындан-на колхозтар болгаш совхозтар—200 центнерден, бригадирлер—250 центнерден, звеночулар—300 центнерден эвээш эвести, ынчалза-даа колхозтарга болгаш совхозтарга 7 гектардан, бригадирлерге болгаш звеночуларга 5 гектардан эвээш эвес болур.

Тыква. Тарылганың бүгү шөлүнүң гектарындан-на колхозтар болгаш совхозтар—400 центнерден, бригадирлер—500 центнерден, звеночулар—600 центнерден эвээш эвести, ынчалза-даа колхозтарга болгаш совхозтарга 5 гектардан, бригадирлерге болгаш звеночуларга 3 гектардан эвээш эвес болур.

Картофельдиң, ногааларның болгаш бахча культураларының дужуттуунуң көргүзүглери суггаттыг черлерге 25 хуу болгаш шынаа черлерге—15 хуу бедик болур.

6. Мал чеми культураларның талазы-биле

а) Хөй чылдыг болгаш чаңгыс чылдыг сигеннериң үрезиннери.

Люцерна. Колхозтар болгаш совхозтар — үрезиннигларниң бүгү шөлүнүң гектарындан-на суггаттыг черлерге 4,5 центнерден болгаш суггат чок черлерге 2,5 центнерден, хову ажылының бригадаларының бригадирлери — суггаттыг черлерге 5,5 центнерден болгаш суггат чок черлерге 3 центнерден эвээш эвести, ынчалза-даа колхозтарга болгаш совхозтарга 30 гектардан база хову ажылының бригадаларының бригадирлеринге 15 гектардан эвээш эвес болур.

Эспарцета. Колхозтар болгаш совхозтар — үрезиннигларниң бүгү шөлүнүң гектарындан-на 8 центнерден, хову ажылының бригадаларының бригадирлери—10 центнерден эвээш эвести, ынчалза-даа колхозтарга болгаш совхозтарга 30 гектардан база хову ажылының бригадаларының бригадирлеринге 15 гектардан эвээш эвес болур.

Хөй чылдыг злак От-сигеннер. Колхозтар болгаш совхозтар—үрезиннигларниң бүгү шөлүнүң гектарындан-на 4 центнерден, хову ажылының бригадаларының бригадирлери — 5 центнерден эвээш эвести, ынчалза-даа колхозтарга болгаш совхозтарга 20 гектардан база хову ажылының бригадаларының бригадирлеринге 10 гактардан эвээш эвес болур.

б) Тараан оттарның болгаш чаягаар бүткен сиген шөлдериниң сигени, силоска хереглээр ногаан үнүштер болгаш корнеплодтар.

Хөй чылдыг оттарның сигени. Колхозтар болгаш совхозтар — бүгү кезер шөлдүң гектарындан-на 30 центнерни, ынчалза-даа 50 гектардан эвээш эвес болур.

Чаңгыс чылдыг оттарның сигени. (вик-сула холумаа, могара болгаш суданка оттардан болгаш соргодан ангыда өскелер-даа). Колхозтар болгаш совхозтар — тарылганың бүгү шөлүнүң гектарындан-на 30 центнерден эвээш эвести, ынчалза-даа 30 гектардан эвээш эвес болур.

Чаягаар бүткен сиген шөлдериниң сигени. Колхозтар болгаш совхозтар — бүгү сиген шөлүнүң гектарындан-на кургаг шынааларга 25 центнерден, суггаттыг шынааларга 40 центнерден эвээш эвес, ынчалза-даа 50 гектардан эвээш эвес болур.

Силос культуралары. Колхозтар болгаш совхозтар: бүгү силос культураларының азы силос культураларының кайы бирээзиниң тарылгазының бүгү шөлүнүң гектарындан-на кукурузаны — 300 центнерден, тарымал тооруктуу—275 центнерден, мал чеми капустаны —450 центнерден, соргону, чумизаны болгаш өскедаа культураларны 250 центнерден эвээш эвести, ынчалза-даа 15 гектардан эвээш эвес болур.

Мал чеми корнеплодтар. Колхозтар болгаш совхозтар: бүгү мал чеми корнеплодтарның азы мал чеми корнеплодтар культураларының кайы бирээзиниң тарылгазының бүгү шөлүнүң гектарындан-на — мал чеми свёкланы, турвепсти болгаш брюкваны — 400 центнерден, морковьту — 300 центнерден болгаш мал чеми бахча культураларын 400 центнерден эвээш эвести, ынчалза-даа 10 гектардан эвээш эвес болур.

Мал чеми тып белеткээриниң талазы-биле бригадаларга оларга быжыглап берген бүгү шөлдүң дужуттуунуң көргүзүглери колхозтарга болгаш совхозтарга доктаатынган көргүзүглерден 15 хуу бедик болур.

Мал чемнерин бүдүрериниң болгаш белеткээриниң талазы-биле. Колхозтар бир инекке 6 тоннадан эвээш эвес силосту салыр болгаш инектериниң бүгү баш санынга хамаарыштыр доктаатынган пландан 30 хуу хөй сигенни белеткээр. ынчалза-даа 75 инектерден эвээш эвес болур.

Чаа черлерни шиңгээдип алырының талазы-биле. Чаа черлерни шиңгээдип алырының планын күүсеткен колхозтар болгаш совхозтар, бир эвес шиңгээдип алдынган шөл 200 гектардан эвээш эвес болур. көдээ ажыл-агый культураларының дужуттуу пландан 50 хуу бедик болур болза.

Суггаттыг болгаш кургаткан черлерни шиңгээдип алырының талазы-биле. Чыл дургузунда 15 хуудан эвээш эвес суггаттыг азы кургаткан черлерни ажыл-агыйга шиңгээдип алырының өзүлдезин хандырган колхозтар.

Ыяш ажыл-агыйының талазы-биле. Колхозтар, ыяш ажыл-агыйлары болгаш ыяш ажылы—үрезиннер белеткелиниң, арга-ыяштың чаягаар өзүлдезинге идиг бээриниң, ыяш тарылгазының болгаш олуртулгазының, өртке удур хемчегериниң болгаш арга-ыышты хоралакчылардан камгалаарының планнарын эки демдеглелдиг күүсеткенин барымдаалаар. Бо ажыл-агыйларны чер-черниң совет болгаш ажыл-агый органнарының киргенин ёзугаар тус-тус шилип алыр.

* * *

10. 1954 чылдың Бүгү-эвилел көдээ ажыл-агый делгелгезинге 1952—1953 чылдарда кукурузаның, тарымал тооруктуң, картофельдиң, капустаның болгаш помидорнуң дужуттуунуң түннелдериниң талазы-биле колхозтарга болгаш совхозтарга ол культураларның талазы-биле доктаатынган көргүзүглерден 30 хуу бедик дужуттуу алган звеночуларны киирер.

11. Боттарының идепкейлиг киржилгези-биле көдээ ажыл-агый культураларының бедик дужуттуун хандырып, колхоз талазы-биле ортумак ажылдап алыышкындан 50 хуу бедик күш-хүннерин колхозчулар ажылдап алган, а совхозтарның ажылчыннары ажылдап алыышкынның нормаларын 50 хуудан эвээш эвести ажыр күүсеткен болза, колхозчуларга болгаш совхозтар ажылчыннарынга, бир эвес оларның ажылдап турганы колхозтар, совхозтар азы бригадалар делгелгеге киржир эргени чедип алган болза, Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге киржир эргени тыпсыр.

* * *

Совхозтарның салбырлары. Совхозтарның салбырларынга үнүш ажылының талазы-биле көргүзүглерни совхозтарга доктаатынган көргүзүглерден 5 хуу бедик кылдыр доктаадыр.

II
Мал ажылы

Ажыл-агый чылында мал ажылының продуктулуунуң ортумаа-биле дараазында айытканындан куду эвес көргүзүглерни чедип алган колхозтарга, совхозтарга, районнарга, мал ажылынга фермаларынга, чылгы заводтарынга болгаш көдээ ажыл-агыйның мурнакчыларынга Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге киржир эргени тыпсыры болза:

1. Мыйыстыг бода мал талазы-биле

Сүт саалдазының талазы-биле. Колхозтарга: 100 гектар черге (тарылга шөлү, шынаа болгаш одар черлер) хамаарыштыр сүт саалдазы 230 центнерден бир инектен чылда ортумаа-биле 1700 килограммдан, чылда бир инектен саанчыларга 2000 килограммдан, малчыннарга, кадарчыларга болгаш бригадирлерге 1800 килограммдан эвээш эвес болур. Совхозтарга: 100 гектар черге хамаарыштыр сүт саалдазы 230 центнерден, чылда бир инектен 2000 килограммдан, саанчыларга 2500 килограммдан, малчыннарга, кадарчыларга болгаш бригадирлерге 2300 килограммдан эвээш эвес болур.

Бир инектен ортумаа-биле сүт саалдазының талазы-биле көргүзүглер бүгү саар инектериниң баш санынан алдынган турар ужурлуг, ынчалза-даа колхозтарга 75 инектен, совхозтарга 100 инектен, бригадирлерге быжыглап берген 50 инектен, саанчыларга—хол-биле саалдага 8 инектен, саанчыларга — механиктиг саалдага 14 инектен болгаш малчыннарга быжыглап берген 30 инектен эвээш эвес болур.

Саар инектериниң саны эвээш колхозтарны, совхозтарны болгаш мал ажылының мурнакчыларын бир инектен сүт саалдазының талазы-биле чедип алган көргүзүглери дээш, сүт саалдазын коъдан инектерден азы быжыглап берген бөлүк инектерден ниитизи-биле алган болгаш доктаатынган көргүзүглерден 50 болгаш оон хөй хуу ажып турар болза, тускай көрүп, Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге киржирин чөпшээреп болур.

Бызааларны доруктурар талазы-биле. Колхозтарны болгаш совхозтарны—төрүүр 100 инек бүрүзүнден 95-тен эвээш эвес бызааларны база колхозтарда 75 баштан эвээш эвес инектерден болгаш совхозтарда 100 инектерден кыс казыраларны өстүрүп алган, 6 ай чедир назылыг бызааларның хонукта немээр ортумак деңзизин колхозтарга 600 граммны болгаш совхозтарга 700 граммны алган, 6 айдан өрү назылыг чаш малдың немээр деңзизин колхозтарга 450 граммдан эвээш эвести база совхозтарга 550 граммны алган турар;

бызаа ажаакчыларын— бызааларны бүрүнү-биле камгалал алган болгаш 6 ай чедир назылыг бызааларның хонукта немээр ортумак деңзизин бир бызаага-ла ортумаа-биле совхозтарга 750 граммны алган база 25-тен эвээш эвес чаш малды ажаап азырап тургаш, 6 айдан өрү назылыг чаш малдың хонукта немээр деңзизин колхозтарга 500 граммдан, совхозтарга 600 граммдан эвээш эвести алган турар.

Мыйыстыг бода малды аъш-чем үлетпүрүнүң артыышкыннары болгаш өске-даа чемнер-биле семиртир чемгерер талазы-биле болгаш одарладып семиртир талазы-биле. Колхозтар болгаш совхозтар мал семиртир пунктулар болгаш өске-даа ажыл-агыйлар—семис болгаш ортумактан өрү деңгилделиг малды күрүнеге адааанда сандан эвээш эвести дужааган болгаш саткан турар: колхозтар—одарладып семирткен 80 баш малды азы азырап чемгерткен 25 баш малды; совхозтар—одарладып семирткен 200 баш малды азы азырап чемгерткен 100 баш малды; мал семиртир пунктулар болгаш тускай мал семиртип ажылдап турар совхозтар 300 баштан эвээш эвес малды;

малчыннар болгаш бригадирлер—оларга быжыглап берген малдың баш санын одарладыр, семиртилгеден болгаш чемгерилгеден семис болгаш ортумактан өрү деңгилделиг кылдыр алырын хандырган турар: малчыннарга 30-ден, бригадирлерге 50-ден эвээш эвес малды одарладып семирткенде азы немей чемгергенде, бир эвес оон арткан малдарның деңгилдезин ортумактан куду эвес кылдыр одарладып семирткен болза.

Бир эвес фермада бир бригада бар болза, бригадир болгаш малчыннар ферманың ажылының көргүзүглериниң талазы-биле Делгелгениң киржикчилери болган туруп болур.

2. Хой ажылының талазы-биле

Колхозтар болгаш совхозтар хой ажылының талазы-биле дараазында көргүзүглерни чедип алган болза:

Тарылга шөлү, шынаа болгаш одар черлериниң 100 гектар бүрүзүнге хамаарыштыр бүгү хевирлериниң дүктерин колхозтарга 0,3 центнерден, совхозтарга 0,5 центнерден эвээш эвести азы 100 кыс хой болгаш тогду бүрүзүнден 105-тен эвээш хураганнарны иезинден чаргыжеге чедир доруктуруп алганының үезинде, чылда бир хойдан ортумаа-биле дүк кыргылдазын нарын дүктүг хойлардан колхозтарга 4,0 кг-дан, совхозтарга 4,2 кг-дан, чартык нарын дүктүг хойлардан колхозтарга 3,5 кг-дан, совхозтарга 3,7 кг-дан, чартык кадыг дүктүг хойлардан колхозтарга 3,1-кг-дан, совхозтарга 3,3 кг-дан эвээш эвес болур.

Колхозтар болгаш совхозтар 100 кыс хойлар болгаш эдержилгеге киирген тогду хойлар бүрүзүнден: кадыг дүктүг хойлар талазы-биле 100-тен эвээш эвес хураганнарны доруктуруп алган болгаш чылда дүк кыргылдазын кучугур, черкасск, михнов, тушинск болгаш сараджинский уксааларның кыс хоюнда чылда дүк кыргылдазын ортумаа-биле бир хойга 3,3 килограммдан эвээш эвес болгаш өске кадыг дүктүг уксааларның хоюндан 2,8 килограммдан эвээш эвес онаажыр кылдыр алган болза; хураганнарының кежин хереглээр уксааларның хойларының талазы-биле: 100 кыс хойлар болгаш тогду хойлар бүрүзүнден кежин хереглээ-ри-биле төгерген хураганнарны кады санаарга 105-тен эвээш эвес хураганнарны иелериниң чаргыжеге чедир доруктургаш, бирги сорттарның хураган кештерин—колхозтарга 70 хуудан эвээш эвести болгаш совхозтарга 75 хуудан эвээш эвести алган болза.

Айыткан көргүзүглер Тыва автономнуг областың ажыл-агыйларында улуг хойжуларның болгаш оларның бригадаларының кежигүннериниң ажаап азырап турар хойларының баш санындан, ынчалза-даа 400-тен эвээш эвес кыс хойлардан, 50 бүдүрүкчү-кошкарлардан болгаш чаа салган бичии кошкарчыгаштардан азы үрежилгеге хереглээринге садары-биле доруктуруп турар 600 аныяк хойлардан кыс дөтпелер, иргчигештер болгаш улуг хойларның өске-даа бөлүктериниң (ирттер болгаш өске-даа) алдынган турар ужурлуг.

3. Хаван ажылының талазы-биле

Хаван оолдарын өстүрүп доруктурар талазы-биле. Колхозтар 9 айдан өрү назылыг бир кыс хаванга чылда ортумаа-биле 16-дан эвээш эвес хаван оолдары онаажыр кылдыр база совхозтар кол кыс хаванга 20-ден эвээш эвес онаажыр кылдыр хаван оолдарын бүгү кыс хаваннарның баш санындан алган турар, ынчалза-даа кыс хаваннарның саны колхозтарга 20-ден, совхозтарга 60-дан эвээш эвес болур;

Хаван ажаакчылары колхозтарга оларга быжыглап берген бүгү кыс хаванга ортумаа-биле чылда 18-тен эвээш эвес онаажыр хаван оолдарын болгаш совхозтарга 22 хаван оолдарын алган турар, ынчалза-даа колхозтарда кыс хаваннарның баш саны 8-тен, совхозтарга 10-дан эвээш эвес болур.

Хаваннарны семиртир талазы-биле. Колхозтар болгаш совхозтар чыл дургузунда 100 гектар тарылга черинге хамаарыштыр хаваннарның ниити дириг деңзизин колхозтарга 6 центнерден, совхозтарга 12 центнерден эвээш эвес кылдыр семирткен турар;

Азы совхозтар 9 айдан өрү назылыг кыс хавандан ортумаа-биле 1850 килограммдан эвээш эвес эьтти алыр;

Хаван семиртир бригадаларның хаван ажаакчылары семиртилгеде турар хаваннарның айда ортумак саны колхозтарга 30-ден, совхозтарга 50-ден, хаван семиртир совхозтарга болгаш пунктуларга 100-тен эвээш эвес болуп турда, бир хаванга немежир ортумак деңзини колхозтарга 16 кг-дан, совхозтарга 18-кг-дан болгаш хаван семиртир пунктуларга 16,5 кг-дан эвээш эвести алыр.

Хаван ажаакчылары азырап ажаап турар хаван оолдарының чылда ортумак саны 75-тен эвээш эвес турганда бир хаван оглунуң ортумак диириг деңзизин 4 ай назыга чедир 35-тен эвээш эвес килограммны алган турар.

4. Күш-ажылының талазы-биле

Тыва автономнуг обласка—100 гектар тарылга черинге хамаарыштыр колхозтарга 1,4 муң чуурганы болгаш совхозтарга 1,8 муң чуурганы азы колхозтарга үре-төлгүр уксааларның бир дагаазындан 80 чуургаларны болгаш ниити ажыглалда турар уксааларның бир дагаазындан 70 чуургаларны; совхозтарга үре-төлгүр уксааларның дагааларындан 100 чуурганы болгаш ниити ажыглалда турар уксааларның дагааларындан 90 чуурганы алган турар.

Дагааларның үре-төлгүрүнүң көргүзүглери кыс дагааларның бүгү баш санындан, ынчалза-даа колхозтарда 750-ден эвээш эвес болгаш совхозтарга 3000 дагаалардан алдынган турар ужурлуг.

Дагаа оолдарын өстүрүп доруктурар талазы-биле. Дагаа оолдарын 5 ай назыга чедир (өстүрүп доруктурары-биле хүлээп алган санынга хуу-биле) колхозтарга 88 хуузун, совхозтарга 90 хуузун доруктуруп алган турар. Доктаатынган көргүзүглер доруктурары-биле хүлээп алган дагаа оолдарының бүгү баш санындан, ынчалза-даа колхозтарга 2000 баштан эвээш эвес болгаш совхозтарга 20.000 баш болур.

Инкубация талазы-биле. Куш ажылының инкубатор станциялары—ол станцияларның инкубация цехтериниң удуртукчуларын, тускай эртемниглерин, ажылдакчыларын салган чуургаларның санының 77 хуудан эвээш эвезин чазылдырып алырын чедип алган болза, куштуң бүгү чүзүнүнүң талазы-биле инкубацияның планын болгаш дагаа оолдарын садар талазы-биле планны күүсеткенде.

Куш ажаакчыларын—колхозтарда болгаш совхозтарда куш ажаакчыларынга быжыглап берген улуг куштарның азы чаш төлдүң бүгү баш санының талазы-биле куштуң чаш төлүнүң продуктулуунуң азы өстүрүп доруктурарының доктаатынган көргүзүглерин чедип алганда, ынчалза-даа улуг дагааларның баш саны колхозтарга 500-тен, совхозтарга 1000-дан эвээш эвес; дагаа оолдарының баш саны колхозтарга 800 баш, совхозтарга 1000 баш болган турар.

5. Чылгы ажылының талазы-биле

Колхозтар, совхозтар чылгы ажылының фермалары—аът кажаазында азыралда турар белерниң бүгү баш санындан 100 беден-не 84 ху-

(Төнчүзү 3-кү арында).

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезиниң Кол комитединиң доктаалындан

(Төнчүзү).

луннарны үрежилге дептеринде киир бижитинген үрелиг аскырлардан болгаш одарда турар белерниң бүгү баш санындан 100 беден-не 88 хулуннарны доруктуруп алган турар, ынчалза-даа аът кажаазында азыралда турар белерниң саны 40 баштан, одарда турар белерниң саны 150 баштан эвээш эвес болур, колхозтарга болгаш совхозтарга ажылчын аъттарны көдээ ажыл-агый болгаш транспорт ажылдарынга ыяавыла ажыглаан турар.

Улуг аът ажаакчылары болгаш чылгычылар оларга быжыглап берген белерниң санындан кулуннарның 85 хуузун үрежилге дептерлеринде киир бижитинген үрелиг аскырлардан доруктуруп алыр; аът ажаакчылары—оларга 7 баштан эвээш эвес белерни быжыглап бергенде бе бүрүзүнден 1—1 кулунну доруктуруп алыр ужурлуг.

6. Теве ажылының талазы-биле

Колхозтар, совхозтар, теве заводтары, колхозтарның болгаш совхозтарның теве ажылының фермалары болгаш теве ажылының мурнакчылары ийи чылдың дургузунда 100 эңгин бүрүзүнден 70 бодаганнарны доруктуруп алыр, колхозчулар, совхозтарның болгаш теве заводтарының ажылчыннары ийи чылдың дургузунда 10 эңгинден 9-тан эвээш эвес бодаганнарны доруктуруп алган турар.

7. Иви ажылының талазы-биле

Колхозтар—тайга зоназының колхозтарынга 350 баштан эвээш эвес ивилерлиг тургаш, 100 төрүүр иви бүрүзүнден 75 баштан эвээш эвес анайларны доруктуруп алган турар.

Иви мал ажылдыг колхозтарның болгаш совхозтарның иви кадарар бригадаларының **мурнакчылары** үлүг ивилерни камгалап алырының планын күүсеткен тургаш, колхозка ортумаа-биле кыс ивилерниң төлүнүң 80 хуузун алган турар.

Продукцияны 100 гектарга хамаарыштыр санаарга мыйыстыг бода малдың, хойнуң, хаванның болгаш куштуң продуктулуунуң талазы-биле көргүзүглерни азы колхозтарга доктаатынган көргүзүглерниң 85-тен эвээш эвес хуузун бир баш малга болгаш кушка чедип алган районнарга Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге киржир эргени тыпсыр.

Тайылбыр: Бир эвес колхозтарның болгаш совхозтарның мал ажылының фермалары Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге тускай киржир болза, колхозтарның фермаларынга продуктулуунуң талазы-биле көргүзүглер колхозтарга доктаатынган көргүзүглерден куду эвес бөлган турарын, а совхозтарның фермаларынга көргүзүглер совхозтарга доктаатынган көргүзүглерден 10 хуу ажып турар кылдыр доктаадыр.

Мал ажылының тускайжыткан ажыл-агыйларын тус-тузунда шилип алыр чурумну ёзугаар Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге киирер.

III

Механизация, электрижидилге болгаш суг ажыл-агыйы

Дараазында айытканындан куду эвес көргүзүглерни чедип алган машина-трактор болгаш тускайжыткан станцияларга, септелге заводтарынга, көдээ электростанцияларга, суг ажыл-агыйының организацияларынга болгаш механизация, электрижидилге, суг ажыл-агыйының талазы-биле мурнакчыларга Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге киржир эргени тыпсыры болза:

1. Машина-трактор станциялары

МТС-тер—хандырып турар колхозтарынга дараазында көдээ ажыл-агый культураларының бирээзиниң бүгү тарылга шөлүнден дүжүттү алырын хандырган болза:

кызылтас (күзүн азы чазын тараан). Уралдың, Сибирьниң болгаш Соңгу-Чөөн Казахстанның районнарынга—бир гектардан 15 центнер болгаш суггаттыг черлерге—24 центнер;

арбай, сула—Сибирьниң болгаш Уралдың районнарынга 16 центнер;

чиңгетараа, кырлыгкара, рис, кукуруза—кызылтастың азы көктарааның дүжүдүн планнатынганындан куду эвести алган тургаш, бо культураларның талазы-биле районнарга доктаатынган көргүзүглерден куду эвести алган турар;

картофель—гектардан 130 центнер;

ногаалар — дүжүт талазы-биле планныг онааланган 10 хуудан эвээш эвес кылдыр ажыр күүсеткен турар.

1953 чылда картофельдиң, капустаның, помидорнуң олуртулгазының база кукурузаның, тарымал тооруктуң болгаш клевещинаның тарылгазының чартык кезиинден эвээш эвезинге, а 1954 чылда бо культураларның бүгү тарылга шөлдеринге олуртулганың дөрбелчин-уяланчак болгаш дөрбелчин аргазын боттандырган машина-трактор станцияларынга, бир эвес бүгү тарылгаларны ийи угланыышкыннарга тракторнуң ажылдап кылырын хандырып турар кылдыр олуртулганы болгаш тарылганы ылап шын кылырын хандырган, база планнатынганындан куду эвес дүжүттү алган болза, Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге киржир эргени база тыпсыр.

Мал ажылының продуктулуунуң талазы-биле.

Ажылдап турар колхозтарынга мал ажылының продуктулуун районнарга доктаатынган көргүзүглерден 10 хуу ажып турар кылдыр алырын хандырган машина-трактор болгаш тускайжыткан станцияларга Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге киржир эргени тыпсыр.

Чаа черлерни шиңгээдип алыры. Хандырып турар колхозтарынга чаа черлерни шиңгээдип алырының планын күүсеткен машина-трактор станцияларынга, бир эвес шиңгээтинип алдынган шөл 700 гектардан эвээш эвес болгаш ол черлерге көдээ ажыл-агый культураларының дүжүттүү планнатынганындан 30 хуу өрү болза;

чаа шиңгээдип алган черлерге дүжүттү колхоз аайы-биле планнатынганын 30 хуудан эвээш эвес кылдыр бедидерин чедип алган болгаш келир чылдың тарылгазынга чайгы, күскү чер андырылганың планын күүседирин өй-шаанда хандырган МТС-тиң бригадаларынга болгаш отрядтарынга Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге киржир эргени тыпсыр.

Мал ажылында хөй күш кирер ажылдарны механизастаар талазы-биле

Колхозтар сигенни кезер, бөлер болгаш хөпээннээр талазы-биле ажылдарны механизастаарының деңнелин 80 хуу, сарааттаарын—65 хуу, силостаарын—75 хуу чедирген, силос культураларының болгаш мал чеми корнеплодтарның тарылгазының болгаш одуруг аразын ажыглап кылырының талазы-биле—95 хуу, комбайннар-биле ажаап ап турар шөлдерниң саванын чыыр болгаш бөлер талазы-биле —70 хуу чедирген болгаш ажылдап турар колхозтарынга чемнер чыылдазының планын күүседирин хандырган;

азы мал ажылында хөй күш кирер ажылдарны механизастаарының талазы-биле доктаатынган планны колхозтар-биле чардынган керээлерде баш бурунгаар көрдүнген хуусааларында күүсеткен болза, ол машина-трактор станцияларынга Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге киржир эргени тыпсыр.

2. ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунуң болгаш ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозунуң заводтары болгаш капитал септелге мастерскаялары

Заводтар болгаш капитал септелге мастерскаялары ниити болгаш бараанныг продукцияның, ооң иштинде кылыгларның доктаатынган номенклатуразының талазы-биле, МТС-терниң болгаш совхозтарның трактор болгаш комбайн моторларының, автомобильдериниң, белдирлериниң, агрегаттарының, дерилгезиниң септелгезиниң талазы-биле чыл планнарын ажыр күүсеткен болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн талазы-биле планны 10 хуудан эвээш эвес ажыр күүсеткен болза, бир эвес бүдүрүлгелер орулгалыг, металлды, одаар түүлдү болгаш электри күжүн камнап ап, продукцияның планнатынган бот-үнезин 10 хуудан эвээш эвес чиигеткен болгаш белеткеп турар кылыгларның болгаш моторларның, белдирлерниң, агрегаттарның база дерилгениң чорудуп турар септелгезиниң шынары бедик, а ол ышкаш чурталга-амыдырал тудуунуң планын күүсеткеш, тудугларны ажыглалга киргген болза.

Заводтарның, капитал септелге мастерскаяларының болгаш машина-трактор станцияларының мастерскаяларының ажылчыннары —белеткеп үндүрген продукцияның шынарын экижитпишаан, ажылдап кылырының нормаларын үргүлчү 50-ден эвээш эвес хуу ажыр күүседип турар болза.

3. Көдээ ажыл-агый механизациязының мурнакчылары

МТС-терниң болгаш совхозтарның трактор бригадаларының трактористери болгаш бригадирлери—бир эвес трактор бригадазы бир азы элээн каш хову ажылының бригадаларын, азы колхозка, совхозка доктаадып берген дүжүттү хандырып турар, бир эвес трактор бригадазы колхозту азы совхозту ниитизи-биле азы совхозтуң салбырынга доктааткан дүжүттү хандырып турар, бир эвес трактор бригадазы салбырны хандырып турар үеде кол тараа культураларының талазы-биле азы чугула техниктиг культураның талазы-биле хову ажылының бригадаларының бригадирлеринге доктаадып берген дүжүттү чедип алган болза.

Тараа комбайннарының комбайнёрлары болгаш оларның дузалакчылары — ажаап алыышкынны ажылдарның шынарын эки кылдыр чидириг чокка чорударын хандырган болгаш кара хөрзүннүг эвес дилиндектиң районнарынга, Уралдың болгаш Сибирьниң аърга болгаш арга-ховулуг районнарынга 20 хүннүң дургузунда «Коммунар» деп комбайн болгаш боду чоруур С—4 деп комбайн-биле ажаап алдынган шөлдүң тараазын—3000 центнерден эвээш эвести, Уралдың болгаш Сибирьниң аърга болгаш арга-ховулуг районнарынга «Сталинец—1» болгаш «Сталинец—6» деп комбайннар-биле—4000 центнерден эвээш эвести база кара хөрзүннүг эвес дилиндектиң районнарынга 3600 центнерни бастырып алган болза.

Кожулдалыг ийи комбайннарда ажылдап турар комбайнёрларга болгаш оларның дузалакчыларынга көргүзүглерни 80 хуу бедидер.

Картофель ажаап алыр КОК-2 болгаш ККР-2 деп комбайннарның комбайннёрлары—20 хүннүң дургузунда 80 гектардан эвээш эвес шөлдүң картофелин ажаап алырын хандырган болза.

Молотилкаларның машинистери—сезонда, ындыг болза-даа 50-ден ажыг эвес хүннериң иштинде МК-1100 болгаш МС-1100 деп молотилкаларга 1000 тоннадан эвээш эвес тарааны база МО-900 болгаш БДО-34 деп молотилкаларга—700 тоннаны бастырып алган болза.

Сиген кезер машиналарның машинистери—20 ажыл хүнериниң дургузунда КС-10 деп сиген кезер машина-биле 650 гектардан эвээш эвес сигенни, ШК—2 деп сиген кезер машина-биле, үш оргалыг КТ-6 болгаш комплектилиг сиген кезер машиналар-биле (бир КН-2, 1 болгаш ийи КП-2,1) 400 гектардан эвээш эвес сигенни кезип алган болгаш ажаап алыышкынның шынарын бедиткен болза.

Чүк машиналарының чолаачылары—чүк сөөртүлгезиниң түлүк үезинде (июнь—октябрь) 30 календарлыг хүннер бүрүзүнде ортумаа-биле адаанда айытканындан эвээш эвес кылдыр ыяавыла күүсетпишаан, чүк сөөртүлгезиниң чыл планын күүсеткен болза:

ЗИС-150 автомобильге 8.700 тонна километр.
ЗИС-51 автомобильге 7500 » »
ГАЗ-51 автомобильге 5000 » »
ГАЗ-АА автомобильге 3750 » »

болгаш бир эвес олар нефть продуктуларны чарыгдалдың чыл нормаларынга удур ажыр чарыгдаарын болдурбаан, авторезинаның ажыглалының хуусаазын доктаатынган нормазындан ажыр 25 хуудан эвээш эвес кылдыр узаткан, ГАЗ-АА автомобильдиң маннаашкынын капитал септелге чокка септелге аразының маннаашкынының доктаатынган нормаларындан ажыр 5 муң километрден, ЗИС-5 автомобильдиң—10000 километрден болгаш ГАЗ-51 база ЗИС-150 автомобильдериниң 7500 километрден эвээш эвес кыдыр көвүдеткен болза, а ол ышкаш чүк сөөртүлгелериниң бүгү үезиниң дургузунда автомобильдериниң техниктиг байдалы тергиин эки турарын хандырган болза.

Бензин сөөртүр машиналарда ажылдап турар чолаачыларга көргүзүглерни 25 хуу кудуладыр.

Силоска сигенни тракторлуг доораар машиналарда ажылдап турар трактористерни—сезонда РКС-12 деп силоска сиген доораар машина-биле—1500 тоннадан эвээш эвести болгаш РСС—6 деп машина-биле—1000 тоннадан эвээш эвести доорап, ону силос кылыр черлерге салган болза.

Электри-биле дүк кыргылдазының агрегаттарының начальниктери, инструктор-эдикчилери, бизекчилери—сезонуң, ындыг болза-даа 15 ажыл хүнүнден ажыг эвес үениң иштинде РСА-12 деп агрегат-биле нарын дүктүг болгаш чартык нарын дүктүг 7 муңдан эвээш эвес хойларның, азы кадыг болгаш чартык кадыг дүктүг 10 муңдан эвээш эвес хойларның дүгүн кыргып алырын хандырган турар, дүк кыргыкчылары—нарын болгаш чартык нарын дүктүг 650-ден эвээш эвес хойларның, азы кадыг дүктүг болгаш чартык кадыг дүктүг 900 хойларның дүгүн кыргып алырын хандырар болгаш дүк кыргылдазының планын күүсеткен турар.

Картофельди дорт одуруглуг дөрбелчин-уяланчак арга-биле олуртур СКП-4 деп машиналарның машинистери—трактор культиваторлары-биле бүгү шөлдү ийи угланыышкыннарга ажылдап кылыр арганы берип турар кылдыр ажылдың шынарын бедидип, олуртулганы ылап шын чоруткаш, 20 хүннериң иштинде 120 гектардан эвээш эвес картофельди олуртурун хандырган турар.

Рассадаларны дөрбелчин арга-биле олуртурунга рассадалар олуртур СРН—4 деп машиналарның машинистери—трактор культиваторлары-биле бүгү шөлдү ийи угланыышкыннарга ажылдаар арганы берип турар кылдыр ажылдың шынарын бедидип, олуртулганы ылап шын чоруткаш, ирик-торфтуг саважыгаштарга өстүрген капуста, помидор болгаш өске-даа ногаа культураларын 15 хүннериң иштинде 25 гектардан эвээш эвести олуртурун хандырган турар.

Көдээ ажыл-агыының өске-даа чаа нарын машиналарында ажылдап турар машинистерге болгаш өске-даа ажылдакчыларга—картофельди, ногааларны, техниктиг культураларны тарып олуртур талазы-биле, мал чеми белеткээриниң болгаш өске-даа ажылдарның талазы-биле дээре бүдүрүлге көргүзүглери дээш тус-тузунда шилип алыр чурум-биле Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге киржир эргени тыпсыр.

4. Көдээ электростанциялар болгаш ажыглал салбырлары.

Үндүрүп берген электри күжүнүң ниити санының 60-дан эвээш эвес хуузун көдээ ажыл-агыйда бүдүрүлге сорулгаларынга ажыглаарын хандырган болгаш электри шимчедикчилериниң база өске-даа ток приемниктериниң каттыштырган күчүзүн электростанцияда азы ажыглал салбырында ажылчы агрегаттарның доктаатынган күчүзүнден 150 хуудан эвээш эвес кылдыр чедирген болза, а ол ышкаш электри күжүн үндүрүп бээриниң планын 10 хуудан эвээш эвес кылдыр ажыр күүсеткен болгаш электри күжүнүң бот-үнезин 5 хуудан эвээш эвес чиигеткен болза.

Станцияның болгаш шугумунуң электри монтёрлары—септелгениң шынары эки болгаш тергиин эки, оларның хандырып турар электри четкилеринге болгаш электри тургузулгаларынга озал-ондакты шуут чок болдургаш, дерилгениң болгаш электри четкизиниң агар септелгезин чорударының хуусааларын ортумаа-биле 40 хуудан эвээш эвес кызырарын хандырган турар.

Ажылдарның бүдүрүкчүлери мастерлер болгаш десятниктер—көдээ чаа электростанцияларның, трансформаторлуг подстанцияларның болгаш электри четкилериниң тудуунуң хуусааларын хандырган, ажылдарның бот-үнезин сметалыг үнеден 3 хуудан эвээш эвес чиигеткен болгаш тудуг-монтаж ажылдарын эки болгаш тергиин эки шынарлыг дужааган болза.

5. Суг ажыл-агыйының талазы-биле

Суггарылга системаларының болгаш каналдарның эргелелдери—бадылатынган планнар болгаш чардынган керээлер-биле дүүштүр колхозтарга болгаш совхозтарга сугну үзүктел чок дамчыдып бээрин хандырган, ажыл-агыйлар аразының суггарылга каналдарының ажыктыг ажылдаарының коэфициентизин 0,75-тен эвээш эвес кылдыр чедип алган, суггарылга четкизиниң ашталгазының, гидротехниктиг чепсеглээшкиннериниң септелгезиниң болгаш гидрометритиктиг көвүрүглериниң септелгезиниң база тудуунуң планнарын күүсеткен, ажыглал хемчеглериниң чыл планын күүсеткен болгаш ажылдарның бот-үнези сметалыг үнеге удур 5 хуудан эвээш эвес чиигээн болза,

IV

Көдээ ажыл-агыйның өске адырлары

Торгу ажылының, ары ажылының болгаш балык ажылының талазы-биле дараазында айытканындан куду эвес көргүзүглерни чедип алган колхозтарга, совхозтарга болгаш өске-даа ажыл-агыйларга Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге киржир эргени тыпсыр:

2. Ары ажылының талазы-биле

Колхозтарны, совхозтарны болгаш ары азыраар черлерни—ары өглерин чем курлавырлары-биле доктаатынган нормаларны ёзугаар хандырбышаан, кыштаан ары өө бүрүзүнден ары чигирин болгаш ары өөнүң чугун дараазында айытканындан эвээш эвести алган болза: 50-ден эвээш ары өглери бар болгаш көдээ ажыл-агый культураларын доозуннаалдырарынга арыларны ажыглап тургаш, 50 килограммдан эвээш эвес ары чигирин болгаш ары өөнүң чугун 0,8 килограммны алган болза.

Колхоз, совхозтуң ары азыраар черлериниң мурнакчы ажаакчыларынга—оларга быжыглап берген ары өглериндеи ары чигирин болгаш ары өөнүң чугун колхозтарга, совхозтарга болгаш ары азыраар черлерге доктаадып берген көргүзүглерден 10 хуу хөйну алган болза Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге киржир эргени тыпсыр.

VI

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезиниң киржикчилерин шилип алырының чуруму

1. Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезиниң киржикчилерин шилип алырының дараазында чурумун доктаадыр:

а) доктаатынган көргүзүглерни чедип алган колхозтар, машина-трактор болгаш тускайжыткан станциялар, ыяш ажыл-агыйлары, капитал септелгениң район аразының мастерскаялары болгаш септелге заводтары, көдээ электростанциялар, колхозтарның мал ажылының фермалары, селекция болгаш дуржулга станциялары, көдээ ажыл-агыйның өөредилге черлери, ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунуң системазында бактаап турар ажыл-агыйлар болгаш организациялар, айытынган ажыл-агыйларның болгаш организацияларның удуртур ажылдакчылары, мурнакчылары болгаш тускай эртемниглери Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге киржир күзелдииниң дугайында билдириишкиннерни ажылдап турар чериниң аайы-биле республикаларның Көдээ ажыл-агый министерстволарынга (область хуваалда чок черлерге), крайлар, областар көдээ ажыл-агый эргелелдеринге болгаш ажылчы чоннар депутаттарының район Советтериниң күүсекчи комитеттеринге киирер, олар көргүзүглерни хынаар болгаш эргежок чугула документацияны чогаадып тургузар хүлээлгелиг;

б) доктаатынган көргүзүглерни чедип алган совхозтар, совхозтуң мал ажылының фермалары, чылгы заводтары, ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозунуң болгаш өске-даа министерстволарның база ведомстволарның системазында бактаап турар өске-даа ажыл-агыйлар, бүдүрүлгелер, организациялар көдээ ажыл-агыйның удуртур ажылдакчылары, мурнакчылары болгаш тускай эртемниглери Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге киржир күзелдииниң дугайында билдириишкиннерни боттарының министерстволарын, ведомстволарын болгаш оларның чер-черде органнарын дамчыштыр ажылдап турар чериниң болгаш ажылының аайы-биле республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге (область хуваалдазы чок черлерге), ажылчы чоннарның депутаттарының край, область болгаш район Советтериниң күүсекчи комитеттеринге киирер, олар көргүзүглерни хынаар болгаш эргежок чугула документацияларны чогаадып тургузар хүлээлгелиг;

в) Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге киржир көдээ районнарны республикаларның Министрлер Чөвүлелдери, ажылчы чоннар депутаттарының край, область Советтериниң күүсекчи комитеттери киирер.

2. Ажылчы чоннарның депутаттарының район Советтериниң күүсекчи комитеттери Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге киржикчилеринге кандидаттарның дугайында материалдарны хынап көргениниң соонда:

а) ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунуң системазының талазы-биле материалдарны республикаларның көдээ ажыл-агый министерстволарынга (область хуваалдазы чок черлерге), көдээ ажыл-агыйның край, область эргелелдеринге, олар кирген материалдарны хынап көөр болгаш оларны республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге (область хуваалдазы чок черлерге), ажылчы чоннарның депутаттарының область, край Советтериниң күүсекчи комитеттеринге киирер хүлээлгелиг;

б) өске системаларның талазы-биле кандидаттар дугайында материалдарны—республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге (область хуваалдазы чок черлерге), ажылчы чоннарның депутаттарының край, область Советтериниң күүсекчи комитеттеринге чорудуп бээр.

3. Республикаларның Министрлер Чөвүлелдери (область хуваалдазы чок черлерге), ажылчы чоннар депутаттарының край, область Советтериниң күүсекчи комитеттери Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезиниң киржикчилеринге кандидаттарның дугайында материалдарны боттарының шиитпирлери-биле кады делгелгениң Кол комитединге бадыладыры-биле киирер.

4. ССРЭ-ниң Министерстволары Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезиниң киржикчилеринге министерстволарның төп аппарадының ажылдакчыларының составындан кандидаттарның дугайында материалдарны, а ол ышкаш оларның чагыргазында турар үлетпүр бүдүрүлгелериниң талазы-биле база ол бүдүрүлгелериниң болгаш албан черлериниң ажылдакчыларының дугайында материалдарны Делгелгениң Кол комитединге шуут киирер.

ССРЭ-ниң эртемнер Академиязы болгаш көдээ ажыл-агый эртемнериниң В. И. Ленин аттыг Бүгү-эвилел Академиязы боттарының эртем-шинчилел институттарының талазы-биле, а ол ышкаш ол академияларның болгаш институттарның дугайында материалдарны Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезиниң Кол комитединге шуут киирер.

Эвилелдешкен республикаларның эртемнер Академиялары боттарының эртем-шинчилел институттарының талазы-биле материалдарны, а ол ышкаш ол академияларның болгаш институттарның ажылдакчыларының дугайында материалдарны эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдерин дамчыштыр Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезиниң Кол комитединге киирер.

Тайылбыр. Эвилел министерстволары, ССРЭ-ниң эртемнер Академиязы, көдээ ажыл-агый эртемнериниң В. И. Ленин аттыг Бүгү-эвилел Академиязы, эвилелдешкен республикаларның эртемнер Академиялары, республика, край, область девискээринде туруп турар оларның чагыргазында турар организацияларның талазы-биле Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезиниң киржикчилеринге кандидаттарның дугайында материалдарның эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдери-биле азы ажылчы чоннар депутаттарының край, область Советтериниң күүсекчи комитеттери-биле баш бурунгаар дугуржуп чөпшээрежир.

5. Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезиниң Кол комитеди киржикчилерни бадылаан дугайында бодунуң шиитпирин чогуур республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге ажылчы чоннар депутаттарының область, край Советтериниң күүсекчи комитеттеринге, ол ышкаш Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезиниң Кол комитединиң шиитпириниң дугайында кандидаттарны дыннадып турар эвилел министерстволарга болгаш ведомстволарга дыннадып турар.

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезиниң Кол комитеди.

Көдээ интеллигенцияның хандырылгазынче кичээнгей салыр

Тожу районнуң чамдык школаларында ажылдап турар башкы кадрларның аъш-чем болгаш оран-бажың хандырылгазынче районнуң партия, совет, садыг организациялары багай кичээнгей салып турар.

Районнуң «Май 1» колхозта чүгле башкылар эвес, өске-даа көдээ интеллигентилер хөй чурттап турар. Колхоз сууру район төвүнден ырак эвес —15-ле километр турбуже, районнуң хереглекчилер ниитилели ол суурда көдээ магазинни аъш-чемниң бараанныры-биле багай хандырып келген.

Ук магазинни райпо чүгле аъш-чем бараанныры-биле эвес, харын костюм, хөйлен, чүвүр, ботинкалар болгаш өске-даа үлетпүр бараннары-биле база кончуг четпес хандырып турар. Оон ыңай школа башкыларынга чурталга бажыңнары чедишпейн турар. Ооң уламындан башкылар Саян, Сириңмаа, Благодатских суглар бир-бир кижилериниң бажыңнарынче көжүп кыштаан болгаш ам-даа ынчаар чурттавышааннар.

Шынында башкылар чурттап болур бажыңнар бар, ындыг болзажок, оларның септелгези багай, ханалары шааараш, эжиктери, адакы шалалары, четче кылдынмаан, соцгалары шилдетинмээн, ишти чугайлатынмаан. Бо дугайында айтырыгны хамаарышкан организацияларга, хурал-суглаага хөй удаа тургузуп келген-даа болза, байдал хевээр артып турар.

О. МОНГУШ.

Даштыкы херектер министрлериниң Женева чөвүлел хуралынга 1954 чылдың май 3-те Чжоу Энь-лайның медеглели

Дээрги дарга, дээрги төлээлер!

Корей Улус-Демократтыг Республиканың даштыкы херектер министри Нам Ир апрель 27-де бо чөвүлел хуралга таарымчалыг саналдарны киирген, ол саналдарны Кыдат Улус Республиканың болгаш ССРЭ-ниң төлээлериниң талазындан деткээн. Ынчалза-даа АКШ-тың болгаш чамдык өске чурттарның төлээлери корей айтырыгны шиитпирлээринге дузалап шыдавазы шагдала көргүстүнген үндезин чок эрги чылдагааннарны-ла катаптааш, КУДР-ның даштыкы херектер министри Нам Ирниң саналдарынга удурланып чүве чугаалааннар. Олар болза, КНО-нуң дүрүм чок шиитпирлерин ажыглап үргүлчүлээрин оралдажып, корей улуска бодунуң айтырыгларын боду шиитпирлээр арганы бербейн, Кореяның иштики херектеринге киржирин кызымаа-биле туржуп турарлар-дыр. «Ажык эжиктер болгаш дең аргалар» дээр политиканы чылдак кылгаш Кореяның болгаш Азияның өске-даа чурттарының иштики херектеринге АКШ-тың киржилгезин агартырын оралдажып турар кижилер чөвүлел хуралда ам-даа бар. Ынчалза-даа, ол политика херек кырында төөгүнүң бодунга болгаш ылаңгыя империалистиг эжелелдиң чепсээ болуп турган Кыдаттың төөгүзүнге шагда-ла илеретирген. Ол политика Азияның улустары көрүп турда-ла шагда буурап дүшкен.

АКШ-ка деткитирген лисынманчы ёзу-чурумну бүгү Кореяга нептередир сорулга-биле соңгулдаларны КНО-нуң хынаарын тургузар арга-биле ол чурттуң иштики херектеринге киржирин Кореяга дайын эгелээриниң мурнунда-ла АКШ кызымак оралдажып турганы бүгүдеге билдингир.

Кореяга дайын болу берген чепсектиг интервенцияны АКШ 1950 чылдың июньда эгелээн. Интервенцияның болдунган фактызының соонда ССРЭ-ниң төлээлериниң чогун болгаш Кыдат Республиканың КНО-га киржир эргези казытынган турган чорукту ажыглааш, ол ышкаш КНО-нуң органнарын монополдуу-биле чагырып тургаш, АКШ бодунуң агрессчи хөделиишкиннер чорударынга Каттышкан Нациялар Организациязының дүрүм чок чөпшээрелин чедип алган. Ооң ужурунда КНО болза, корей дайынга чаалажып турар талаларның бирээзи болу берген, ынчангаш корей айтырыгны чөптүү-биле таарыштыр шиитпирлээр эргезин оскунган.

Оон аңгыда КНО-да АКШ-ка дыңнангыр хөй нуруу болза, ССРЭ-ниң, Кыдат Улус Республиканың, Индияның болгаш өске-даа чурттарның корей айтырыгны тайбың арга-биле шиитпирлээр дугайында саналын каш удаа хүлээвээн болгаш америк шериглер 38-ки параллельди эртпес дугайында Кыдат Улус Республиканың сагындырын болгаш делегейниң хөй-ниитизиниң чөптүг санал-оналын тоовайн, Кореяга агрессчи дайынны калбартырынче болгаш бүгү чуртка тергииделди доктаадып тургузарынче угланган АКШ-тың планнарын чөпшээрээн. КНО-да АКШ-тың соонда күрүнелер кыдат девискээр—Тайвань ортулуктуң талазы-биле АКШ-тың агрессчи хөделиишкининге Кыдат Улус Республиканың удурланыышкынын харын-даа агрессияга удурланган болгаш Кореяга дузалаары-биле барган кыдат улустуң эки-турачыларының чөптүг хөделиишкинин дорамчылаарын оралдашканнар болгаш Кыдатты агрессор кылдыр меге нүгүл-биле чарлааннар.

КНО-да күрүнелерниң хөй нуруузу амгы үеге чедир-ле кыдат девискээр—Тайвань ортулуктуң талазы-биле болгаш Кыдаттың девискээриниң бүгү эргезинде талазы-биле агрессияны илередип турар АКШ-тың хөделиишкинин ыыттавайн эрттирип келген. Ооң-биле кады Кыдат Улус Республика ам-даа КНО-га киржиринден чайлатынган, а гоминданчы бөлүктүң артынчыларының төлээлекчилери КНО-да болгаш делегейниң өске-даа чөвүлел хуралдарында кыдат улустуң төлээлекчилери болуп мурнуку хевээр олурбушаан. Ындыг байдал КНО-нуң аталдарын улуу-биле баксырадып, корей айтырыгны болгаш Азия айтырыгларны шиитпирлээринге КНО-нуң моральдыг күжүн оскундырарынга чедирген.

АКШ болза, КНО-нуң адын ажыглап алгаш, Кореяга тайбынчыдылга дугайында чугаалажыышкыннар чоруп турында, ол чугаалажыышкыннарны саададып турган, а тайбынчыдылга доктаатынганының соонда Корея талазы-биле политиктиг конференцияны чыылдырарынга саат ужураштырып келген. Ол чорук болза, корей айтырыгны КНО-нуң шиитпирлеп шыдавазының дугайын база катап херечилеп турар, шак моон ужурунда бистер корей айтырыгны тайбың шиитпирлээр сорулга-биле бо чөвүлел хуралда чыглып келген бис. Бистің чөвүлел хуралывыс КНО-га канчап-даа хамаарышпас. Ынчалза-даа АКШ-тың төлээлекчизи болза, КНО-нуң дүрүм чок шиитпирлерин корей улус күүседип-ле турарын база КНО-нуң хайгааралы-биле бүгү Кореяга соңгулдалар чорударын кызымаа-биле чүткүдүп турар-дыр, ол чорук кандыг-даа үндезин чок.

Бодунуң күзээнин дайынның аргазы-биле корей улуска албадап шыдаваан АКШ тулчуушкуннар шөлүнге чедип ап шыдаваан чүвезин стол артында чөвүлел хуралга чедип алырын кордап шыдаар бе? АКШ-тың төлээзи бо шынныг чорукту билип алыр ужурлуг. АКШ-тың төлээлекчизи корей дайындан урок алыр херек деп чугаалаан, ынчалза-даа америк төлээлекчи боду корей дайынындан амдаа урок албаанын фактылар көргүзүп турар.

Кореядан бүгү-ле даштыкы шериглерни үндүрер дугайында негелдени КУДР-ның даштыкы херектер министри Нам Ир бодунуң саналында көдүрүп үндүрген. Ынчалза-даа АКШ-тың төлээлекчизи америк шериглер боттарының характери-биле кыдат улустуң эки-турачыларындан ылгалдыг деп чүвеге чылдак какаш, Мурнуу болгаш Соңгу Кореядан бүгү даштыкы шериглерни харугда үндүреринге удурланып турар-дыр. Шынап-ла олар ындыглар. Оларның аразында ылгал чүдел дизе, америк шериглер Кореяга агрессия сорулгалыг келген болза, кыдат улустуң эки-турачылары агрессияга удурланыры-биле барганында. Ындыг болза-даа, бистер бүгү даштыкы шериглерни Кореядан харугда үндүрерин ам-даа чүткүдүп турар бис. Оон арыгы чү болурул? Бүгү-ле даштыкы шериглерни Кореядан харугда үндүреринге чөпшээрежип шыдавазын АКШ-тың төлээлекчизи ооң ынай медеглеп турар, чүге дизе Кореядан АКШ дыка ыракта, а Кыдат кончуг чоокта туруп турар. Мындыг айтырыг чаягаар-ла тургустунар: бир те АКШ агрессчи сорулгага бодунуң шериглерин Кореяже муң-муң миль черден чорудуп шыдаан болганда, АКШ ам бодунуң шериглерин ол-ла черинче чүге дедир чорудуп шыдавазыл? Кореядан АКШ бодунуң шериглерин үндүргениниң дуржулга алганын АКШ-тың төлээлекчизи ооң соонда айытпаш, төөгүнү катаптаарын күзевейн турар деп медеглеп турар. Аңаа холбаштыр мурнунда Кореядан үндүртүнген америк шериглер ынаар катап кирген, ынчаарга кыдат улустуң эки-турачылары болза, чүгле Кореяга агрессчи хөделиишкинин АКШ эгелээн соонда болгаш Кыдаттың айыыл чок чоруунга айыыл тургустунуп келгенде, агрессияга удурланыры-биле болгаш бодунуң төрээн чүртүнүң айыыл чок чоруун камгалаары-биле Кореяже барган деп чүвени АКШ-тың төлээлекчизинге сагындырар херек.

Бодунуң айтырыгларын даштыкы киржилге чокка тайбың арга-биле шиитпирлээр арганы корей улуска бээр төлээде, Кореяда шериглери туруп турар бүгү күрүнелер бүгү-ле даштыкы шериглерни Кореядан доктаатынган хуусаада үндүрер дугайын боттарының аразында дугуржуп алыр ужурлуг деп бис санап турар бис.

Бүгү даштыкы шериглерни үндүргениниң соонда-даа, Кореяга тайбың камгалатынмас деп чөвүлел хуралдың чамдык киржикчилери медеглеп турар-дыр. Херек кырында бүгү сонуургалдыг күрүнелер Кореяның иштики херектеринге киришпес болгаш Кореяның тайбың хөгжүлдезин хандырар хүлээлгени боттарынга алыр болза, Корея тайбың орук-биле хөгжүп шыдаар. Ыраккы Чөөн чүкке тайбыңны деткиирингге эң-не сонуургалдыг чогуур күрүнелер Кореяга дайынның катап үнүп келир аргазын чайладыр сорулга-биле үстүнде айыткан хүлээлгелерни боттарынга алырын КУДР-ның даштыкы херектер министри Нам Ир саналдап турар. Кыдат Улус Республика ол саналды бүрүнү-биле чүүлдүг деп көрүп турар болгаш ол хүлээлгелерниң күүселдезин өске сонуургалдыг чурттар-биле кады хандырар күзелин илередип турар.

Кореяның национал чаңгыс-эвин катап тургузар болгаш хостуг бүгү-корей соңгулдаларны чорудар дугайында көдүрүп үндүрген саналының талазы-биле КУДР-ның даштыкы херектер министриниң бөгүн кылган немелде тайылбыры бүрүнү-биле боттуг чоруктан үнүп турар болгаш бистің чугаалажылгавысты болдуруп турар. Амгы чөвүлел хуралга дугуржулга чедип алырынга ол саналды үндезин кылдыр хүлээп алыр ужурлуг деп Кыдат Улус Республиканың төлээлери база катап чугаалап турар.

Дээрги Бьон Йон Тэниң чап чаа чугаалаан чугаазы Кыдат Улус Республикага, Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелинге, Корей Улус-Демократтыг Республикага болгаш улус демократнязының өске-даа чурттарынга удур угланган шуут хоп-меге шоглаашкыннар болган. Ол шоглаашкыннар болза, мурнунда-ла буурап дүшкен шоглаашкыннар ышкаш, бодунуң кожайынга ажыктыг болдурган шоглаашкыннар болур, бодунуң ол кожайының айтыы-биле ол маңаа чүве чугаалаан. Кореяга америк интервенцияның амдаа четпези ооң ханмайн турар карачаңгыс чүвези ол дээрзин ол медеглеп, АКШ талазындан улуг интервенцияны күзээни чижекдиг ыят чок чорукка ол четкен. Ооң чугаазының кандыызы оортан көскү.

Дээрги дарга! Кореяга тайбынчыдылга дугайында чугаалажыышкыннарның үезинден бээр амга чедир шиитпирлетинмейн арткан айтырыг болур туттурган шериглер дугайында айтырыгны бо чөвүлел хурал оюп кааптын шыдавас дээрзин апрель 28-те хуралга демдеглээн мен. Бир эвес АКШ-тың киржип турары делегей конвенциязын АКШ-тың чазаа сагаан болза, туттурган шериглер дугайында айтырыг черле шиитпирлетинмээн айтырыг болуп артпас конвенциязы болза, дайын чорудулгаларын соксаткан соонда бүгү туттурган шериглер хостатынган болгаш доп-дораан чандыртынган турар ужурлуг деп тодаргай көрүп турар. Ынчалза-даа америк эрге-чыргалар дайынның араатанзыг, кижизивес аргаларын Кореяга ажыглап, туттурган шериглерни кижизиг ёзу-биле ажаап көөрүн айтып турар Женева конвенциязының чүүлдерин чөрчүп, туттурган корей болгаш кыдат шериглерни каржы дошкун аажылап, оларны күштеп күчүлээр чоруктарны үүлгедип, туттурган шериглерни хостадыр болгаш чандырар дугайында айтырыг талазы-биле Женева конвенциязынга удур алдаг-далдыг үзелдерни барымдаалап тургаш, ооң-биле Кореяга тайбынчыдылганы саададып турганнар. Кореяга тайбынчыдылганы боттандырарын дүргедедир сорулга-биле корей-кыдат тала биче эвес күжениишкиннерни кылган болгаш туттурган шериглер дугайында айтырыг талазы-биле удурланышкан талабиле дугуржулганы сөөлүнде барып чедип алган. Туттурган шериг бүрүзүнге дедир чанар эргени ажыглаар арганы хандырарын кайы-даа талалар дугурушканнар. Ынчалза-даа туттурган шериглер дугайында дугуржулгага ат салдынганының соонда 10-даа хүннер эртпээнде, Корей Республиканың эрге-чагыргалары АКШ-тың көгүдүүшкүү-биле июнь 18-тен эгелээш каш-ла хүннер дургузунда 27 муң ажыг корей болгаш кыдат туттурган шериглерни күш-биле саадаткан, а ооң соонда оларның дедир чанар эргени ажыглаар аргазын шуут казааш, оларны шериттe күш-биле киирген. Туттурган шериглер дугайында дугуржулганы чөрчүп турар болгаш мурнуу корей эрге-чагыргаларның ол хөделиишкиннери Кореяда тайбынчыдылганы үүгле соксатпаан, ол чорук бүгү ниитиге буруу шаптырган. «Каттышкан Нациялардың шериглериниң командылалы дезип чоруткан туттурган шериглерни дедир кедирериниче бодунуң күжениишкин салырын үргүлчүлеп турар» деп Каттышкан Нацияларның шериглериниң кол командылакчызы генерал Кларк 1953 чылдың июнь 29-та медеглээн. Ынчалза-даа күш-биле саададып, шериггe киирген 27 муң туттурган шериглерден чыңгыс-даа кижини ол үеден бээр ээп келдиртпээн.

Кореяга тайбынчыдылга тургустунганының соонда туттурган шериглерни дедир чандырар талазы-биле нейтралдыг чурттарның Индия төлээлекчизи даргалаан комиссиязының ажылынга АКШ-тың болгаш Корей республиканың эрге-чагыргалары чүүл бүрү аргалар-биле шаптык таварыштырып келген. Ооң түнелинде үстүнде айытынган комиссияның кадагалалынга турган корей болгаш кыдат туттурган шериглерниң хөй нуруузу дедир чанар эргени ажыглаар арга албаанар. Ооң-биле холбаштыр «туттурган шериглерни дедир чандырар талазы-биле нейтралдыг чурттарның комиссиязының ажыл хүлээлгезиниң дугайында дүрүм-биле» хүлээткен бодунуң хүлээлгелерин туттурган шериглер дедир чандырар талазы-биле нейтралдыг чурттарның комиссиязы күүсетпээн, ол хүлээлгелер Кореяга тайбынчыдылга дугайында дугуржулганың кезээ болуп турар. Туттурган шериглерни дедир чандырар талазы-биле нейтралдыг чурттарның комиссиязы ук комиссияның кадагалалынга турган 21 муң ажыг корей болгаш кыдат туттурган шериглерни 1954 чылдың январь 20-де болгаш 21-де америк талага хүлээдип берген. Туттурган шериглерни дедир чандырар талазы-биле нейтралдыг чурттарның комиссиязының ол-ла чылдың февраль 18-те түнней илеткелинде айтып турары болза, «бир эвес кайы-даа командылалдар туттурган шериглерниң байдалының болгаш салымының талазы-биле хөделиишкинниң чурумун азы аргазын өскертирин дугурушпайн-на баар болза, сонуургалдыг талаларның кайы бирээзининң кандыг-даа, чаңгыс талалыг хөделиишкини ажылхүлээлгелер дугайында айытынган дугуржулгага удурланышкак апаар». Ынчалза-даа америк тала чепсектиг күштерниң дузазы-биле, чепсектиг күштерни ажыглаар деп кыжанып турган, 21 муң ажыг корей болгаш кыдат туттурган шериглерни Мурнуу Кореяның чазаанга болгаш Чан Кай-шиниң бөлүүнүн артынчыларынга оларны шериг составынга киирери-биле шилчидип берген.

Ийн таварылгада 48 муң ажыг корей болгаш кыдат туттурган шериглерни күш-биле саададып турар АКШ-тың болгаш Мурнуу Кореяның эрге-чагыргаларының хөделиишкини болза, Женева конвенциязын болгаш Кореяга тайбынчыдылга дугайында дугуржулганы каржызы-биле чөрчээни болуп турар. Бо айтырыгны шиитпирлээринче чогумчалыг орукту тывары-биле Кыдат Улус Республиканың төлээлери КУДР-ның төлээлери-биле дугурушканын ёзугаар моон адаанда саналдарны киирип тур:

1. КНО-нуң шериглериниң командылалының 1953 чылдың июньде болгаш 1954 чылдың январьда күш-биле тудуп саададып турары база шеригде киргени корей болгаш кыдат туттурган шериглерни төрээн чуртунче чандырарын хандырар хемчеглерни чорудары эргежок чугула деп санаар.

2. Корей болгаш кыдат туттурган шериглерни дедир чандырар талазы-биле үстүнде айыттынган үүлде көрдүнген хемчеглерни чорударынга дузаламчы көргүзер сорулга-биле Американың Каттышкан Штаттарының, Каттышкан Хаан чериниң, Француз Республиканың, Кыдат Улус Республиканың, Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң, Корей Улус-Демократтыг Республиканың болгаш Корей Республиканың төлээлекчилериндеп комиссияны тургузар.

3. Үстүнде айытынган комиссия туттурган шериглер дугайында айтырыгны шиитпирлегиже чедир хыналда чорудар сорулга-биле ам үеде туттурган шериглерниң турар черлеринче чорудары-биле